

نقش مدیریت زمینه گرا در شکل گیری منظر تاریخی تخت سلیمان

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۱۱/۲۵ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۲/۰۳/۱۵

سیدمنصور رشیدی

دانشجوی دکتری تخصصی معماری، دانشکده هنر و معماری، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران. stu.rashidi@iaut.ac.ir

سحر طوفان

دانشیار، گروه معماری، دانشکده هنر و معماری، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران. sahar.toofan@iaut.ac.ir (نویسنده مسئول)

احد نژاد ابراهیمی

استاد، دانشکده مهندسی معماری و شهرسازی، دانشگاه هنرهای اسلامی تبریز، تبریز، ایران. ahadebrahimi@tabrizian.ac.ir

چکیده

مقدمه و هدف پژوهش: منظر شهری تاریخی به عنوان گونه‌ای از منظرهای فرهنگی، رویکردی جدید نسبت به شهر را مطرح می‌کند که در آن بازخوانی تعامل پایدار انسان و طبیعت در بستر شهر تاریخی مورد توجه است. شهرستان تکاب به‌عنوان یکی از شهرهای استان آذربایجان غربی علیرغم داشتن انواع جاده‌های دیدنی مانند جاذبه‌های تاریخی، از جمله مجموعه باستانی تخت سلیمان که به‌عنوان چهارمین اثر تاریخی کشور در فهرست میراث جهانی یونسکو ثبت شده و جاده‌های طبیعی همچون دریاچه تخت سلیمان، کوه زندان، چین متحرک چملی و دارا بودن تعدادی چشمه آب گرم و سرد معدنی، در زمینه زیستی و گردشگری دارای وضعیت کاملاً مناسب نمی‌باشد.

روش پژوهش: این پژوهش بر مبنای روش کلی توصیفی-تحلیلی انجام شده است. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزاری تحلیلی مانند SPSS و روش آمار توصیفی چولگی و کشیدگی و نمودار هیستوگرام بررسی مولفه‌های و متغیرها با استفاده از تحلیل‌های آماری و همبستگی و آزمون‌های شاخص دریافتی به تجزیه و تحلیل داده‌های به‌دست‌آمده پرداخته و از جدول SWOT نیز به‌منظور تجزیه و تحلیل نهایی اطلاعات و داده‌ها نقاط قوت و ضعف مجموعه به کار گرفته شده است.

یافته‌ها: مقدار عددی ضریب آلفای کرونباخ که شامل ۲۵ سوال پرسش‌نامه را در نظر گرفته است برابر با ۰٫۹۴۷ به دست آمده که نشان می‌دهد پرسشنامه دارای پایایی مورد قبول و عالی می‌باشد.

نتیجه گیری: دستیابی به طراحی زمینه‌گرا و هماهنگی با بستر ناممکن نیست و حتی با الگوی از محل و استفاده از مصالح بومی، می‌توان عوامل محیطی را در طرح‌ها در نظر گرفت. ارزش‌های تاریخی و رابطه آنها با شیوه‌های مدیریت در مواجهه با چگونگی مرمت و میراث معماری و به خصوص در دوره‌های تاریخی، عناصر کالبدی، فضایی و مواد مصالح آن با توجه به زمینه‌گرایی در نظر گرفت.

واژگان کلیدی: تخت سلیمان، زمینه‌گرایی، آذربایجان غربی

۱- مقدمه

اهداف: هدف شناختن انواع زمینه گراها که در برخی از فضاهای معماری و شهری در گذشته رخ داده است. و بررسی معیارهایی در معماری زمینه‌گرای طبیعی و به کارگیری این معیارها در طراحی‌ها می‌باشد.

فرضیه: معماری در گذشته نیز به زمینه توجه داشته و هر بنایی براساس زمینه‌های موجود در آن سایت طراحی و اجرا می‌شده است.

سوالات تحقیق: رویکرد زمینه‌گرا با زمینه کالبدی و تاریخی و اجتماعی می‌تواند به تعامل بین بناهای تاریخی مثل تخت سلیمان پرداخت؟

۲- پیشینه تحقیق

- نوین تولایی. (۱۳۸۰)، زمینه‌گرایی در شهرسازی، دست‌بندی رویکردهای «زمینه‌گرایی در شهرسازی» (۱) زمینه‌گرایی کالبدی (متعهد به شکل کل از قبل موجود) (۲) زمینه‌گرایی تاریخی (متعهد به میان و نظم رابطه اجزای شهر در طول زمان ۳) زمینه‌گرایی اجتماعی - فرهنگی (متعهد به معانی ارزش‌ها و اهداف مشترک) (travallaei, 2002).

- بهبهانی هما، بهرامی بهرنگ، آقا ابراهیمی سامانی فیروزه (۱۳۸۹)، شناسایی نقش ساختارهای طبیعی در شکل‌گیری منظر فرهنگی سکونتگاه باستانی تخت سلیمان با استفاده از فناوری نوین دورسنجی ایرانی؛ وجود مطالعات گسترده‌ای که در زمینه‌های مختلف هنر، معماری، باستان‌شناسی و تاریخی منطقه تکاب افشار و محوطه باستانی تخت سلیمان تاکنون انجام شده است، در مورد ساختارهای طبیعی تشکیل‌دهنده منظر منطقه و تأثیرگذاری این ساختارها و تعاملات بین آن‌ها، اطلاعات اندکی موجود است. هدف از این مقاله معرفی و شناسایی نقش ساختارهای طبیعی در شکل‌گیری منظر فرهنگی تکاب افشار-تخت سلیمان با استفاده از پردازش و تفسیر داده‌های ماهواره‌ای TM، ETM+ و Quick bird و مستندسازی بستر طبیعی و تاریخی منطقه تخت سلیمان تکاب آذربایجان غربی است. این روش از جدیدترین شیوه‌های مطالعه و تحلیل پهنه‌های تاریخی، طبیعی است. در این روش تفاوت در معیارهایی چون بافت، اندازه، زمینه رنگی، شکل و الگوی عناصر و بررسی همانندی این معیارها و تطبیق آن‌ها با ویژگی‌های ساختاری محیط و روی هم اندازی و تکمیل اطلاعات در سیستم نرم‌افزاری GIS براساس الگوهای مناسب با منطقه مورد مطالعه و تطابق با مطالعات میدانی تخصصی در زمینه‌های مختلف، مورد تحلیل قرار گرفته و منجر به

شناخت ابعاد چندگانه طبیعت انسان است که تولیدکننده‌ترین قسمت یک چارچوب ارگانیک زیست‌محیطی خواهد بود. ترکیب‌کنندگان بزرگ اندیشه در تمدن غرب مانند افلاطون، ارسطو، سنت توماس آکویناس و کانت از جنبه‌های متعدد طبیعت بشر در ساختارهای منظم خود استفاده کرده‌اند. یک رویکرد عملکردی آلی مشابه، در یک زمینه اکولوژیکی، می‌تواند برای یک چارچوب تحلیلی از تجزیه و تحلیل مفید باشد. الگوی ارگانیک زیست‌محیطی تلاش می‌کند تا توصیفی مفید از جنبه‌های پویای طبیعت انسان از دیدگاه ظرفیت‌های عملکرد ذهنی ما و ارتباط متقابل آن‌ها با پیچیدگی محیط داخلی و خارجی ارائه دهد. الگوی ارگانیک زیست‌محیطی به معنای یک چارچوب کلی از تجزیه و تحلیل است که می‌تواند برای ایجاد انسجام در درک پویایی مشابهی در فلسفه اخلاقی و سیاسی مورد استفاده قرار گیرد. فرض اساسی الگوی زیست‌محیطی ارگانیک این است که چهار ظرفیت شناختی توصیف‌شده یا عملکردهای ذهنی، ساز و کارهای سازگارانه در تکامل طبیعی و فرهنگی داشته باشد. مقوله شناختی بسیار کلی هستند و به‌عنوان ظرفیت‌ها یا پتانسیل‌ها توصیف می‌شوند. که این دسته‌های شناختی از برخی کاربردهای جهانی به‌عنوان چارچوبی برای تحلیل برخوردار می‌باشند. ظرفیت تفسیری یکپارچه است و بنابراین از درک عملی، احساسات یا تفکر تجربی کاملاً جدا نیست. که همه این دسته‌ها تعاملی و پویا هستند. روابط متقابل اکولوژیکی توصیف‌شده فقط اولیه هستند و منحصر به فرد نیستند. چارچوب ارگانیک زیست‌محیطی تجزیه و تحلیل به روشن شدن چندین بعد مختلف از مفهوم اخلاقی و سیاسی برابری جهانی کمک می‌کند. در تمدن غرب چندین منبع اقتدار اخلاقی برای قانون و چندین سیستم اخلاقی و قانونی متناظر با آن ایجاد شده است (گلپور فرد، ۱۳۸۸).

«زمینه» در معماری، مجموعه شرایط، ویژگی‌ها یا واقعیت‌های وابسته به مکان و زمان خاص سایت یا بنای مورد نظر است (نقوی و مظاهریان، ۱۳۹۸: ۷۰؛ بحریه و همکاران، ۱۳۹۹: ۸). در واقع، زمینه همان متن بستر و محیطی است که معماری در آن خلق می‌شود و کلیتی از صفات محیطی پیرامونی یک مکان است که سبب ایجاد زبان مشترک معماری و معرف خصلتی جمعی برای آن مکان می‌شود (بلندیان و ناصری، ۱۳۹۳؛ بحریه و همکاران، ۱۳۹۹: ۸).

جدیدی پیشنهاد شد و برخی از بناهایی که تاکنون به‌عنوان بنای تشریفاتی شناخته می‌شدند بنای مذهبی تشخیص داده شده‌اند.

- الناز ایمانی، (۱۳۹۴)، بررسی رویکردهای مختلف سازگاری با زمینه جهت تقویت جایگاه زمینه‌گرایی در فرآیند برنامه‌دهی معماری؛ براساس نتایج تحقیق معماری زمینه‌گرا نه تأکید بر تقلید دارد و نه مانع نوآوری و خلاقیت است. هدف ایجاد ارتباطی بهتر بین معماری و زمینه است که جنبه‌های زیبایی‌شناختی و معنایی در آن اهمیت فراوان دارند. براساس مقایسه شاخص‌ها و حوزه‌های مطرح در بحث زمینه‌گرایی و مراحل موجود در برنامه‌دهی معماری، علاوه بر تعریف عمیق‌تر خلاقیت معمارانه، باید نحوه نگرش معماران، مخاطبان و کارفرمایان به این حوزه تغییر یابد. توجه به روحیه زمان، توجه به ویژگی‌های جغرافیایی، اقلیمی، کالبدی، بصری و اجتماعی بستر، آموزش صحیح معماران و گفت‌وگو معمار، مخاطب و کارفرما از نتایجی است که باید در جامعه معاصر ایران، در برنامه‌دهی معماری همواره مدنظر قرار گیرد تا با حضور آنها محیط مطلوب در معماری و در مقیاس کلان‌تر از معماری تعریف گردد.

- فرهاد عزیزی زلانی، حمزه عینی نژاد و پرستو عارفی. (۱۳۹۴)، طرح ساماندهی محوطه تاریخی میراث جهانی تخت سلیمان با رویکرد طراحی مسیرگردشگری، یکی از موضوعات مهمی که در محوطه‌های باستانی با افزایش بازدیدکنندگان در طول سالهای اخیر، باید به آن توجه ویژه داشت، طراحی مسیر بازدید و ضرورت‌ها و نیازهای مورد نیاز در طول این مسیر می‌باشد؛ که علاوه بر تأمین نیازهای حفاظتی این مجموعه جهانی، تأمین کننده نیازهای اولیه گردشگران مطابق استانداردهای جهانی است. در این مقاله ضمن معرفی سایت میراث جهانی تخت سلیمان و ویژگی‌های این اثر، به ضوابط و قواعد طراحی در سایت های میراث جهانی می‌پردازیم سپس به طراحی مسیر بازدید منطبق با اصول بیان شده در طول روند مطالعات پرداخته خواهد شد.

- المیرا بهمنی؛ محمد مهدی گودرزی سروش و محمد ابراهیم زارعی. (۱۳۹۵)، بررسی شناخت عوامل زمینه‌گرا در کالبد خانه‌ها و بافت کهن سنندج با نگاهی به ویژگی‌های عمارت وکیل الملک، مساله اصلی پژوهش حاضر این است که، چگونه می‌توان با توجه به ویژگی‌های معماری مناطق کردنشین و تأثیرات زمینه‌ای و فرهنگی که در ساخت خانه های این مناطق تأثیر گذاشته است و به بازآفرینی و شناخت ویژگی های این

تأمین اطلاعات دقیق و گسترده محیط طبیعی و ساختارهای فیزیکی منظر ساز در منطقه می‌شود.

- محسن فیضی و مریم اسماعیل دخت. (۱۳۹۳)، تبارشناسی تحلیلی تکنولوژی‌های نوین ساخت جهت هویت‌بخشی به بناهای معماری با رویکرد زمینه‌گرایی، در بهره‌گیری از تکنولوژی‌های نوین ساخت، همخوانی و همگونی با ساختارهای فرهنگی و هویت بیشترین اهمیت را دارد که رویکردهای معماری زمینه‌گرا می‌توانند رهیافت‌های نظری ارزشمندی در این زمینه باشند؛ چراکه پیچیدگی ساخت و تولید معماری شهری نشان می‌دهد که تکنولوژی، بنیان و اساس کافی برای ساختار شهر نیست؛ هرچند که به ساخت معماری و شهر کمک می‌کند، اما به تنهایی برای تهیه امکانات و تسهیلات متنوع و نیازهای گوناگون کافی بالاخص در حوزه فرهنگی و هویتی نیست. بر این اساس، فهم عمومی از علم و استفاده آگاهانه از تکنولوژی در تعامل با هویت هر ملت با تأکید بر زمینه‌های تاریخی، فرهنگی-اجتماعی و زیست محیطی، هم در فهم و تشریح پدیده شهری و هم در شکل‌دهی آینده معماری شهری تأثیرگذار خواهد بود.

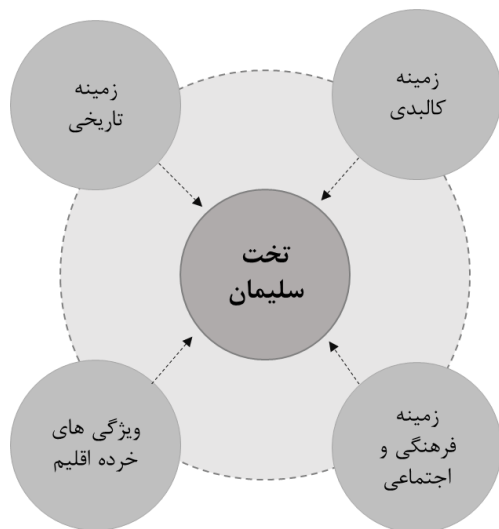
- معصومه زارع زاده، سارا دانشمند، محمد علی آبادی. (۱۳۹۴)، معماری زمینه‌گرا نه تأکید بر تقلید دارد و نه مانع نوآوری و خلاقیت است و پیام آن، ضرورت توجه به محیط کالبدی پیرامون اثر معماری است که می‌تواند هم برای خود اثر معماری و هم برای زمینه، عاملی مثبت و تقویت کننده باشد (Zarezadeh, et al. 2015).

- نیر سلیمی و همکاران (۱۳۹۴)، بازنگری در کاربری فضاهای معماری ساسانی تخت سلیمان با رویکرد باستان‌شناسانه؛ محوطه‌ی تخت سلیمان در ۴۳ کیلومتری شمال شرق شهرستان تکاب، قرار دارد. این منطقه به دلیل جاذبه‌های خاص طبیعی و مذهبی، همواره مورد توجه شاهان و حاکمان، قرار گرفته است. متون جغرافیایی و سفرنامه‌ها به‌وفور به این محوطه، آتشکده آذرگشسب و دریاچه‌ی شگفت‌انگیز آن اشاره می‌کنند. آثار استقرار پیش‌از تاریخ تا قرون متأخر در این محوطه دیده می‌شود. این محوطه در دوره‌ی ساسانی به علت قرارگیری آتشکده‌ی آذرگشسب در آن، به‌عنوان یکی از سه آتش مقدس، اهمیت فوق‌العاده دارد. در این دوره مجموعه‌ی وسیعی از ساخت و سازها در ارتباط با آتشکده‌ی آذرگشسب شکل گرفته است. در نتیجه‌ی این پژوهش به برخی از فضاهای ساسانی محوطه کارکرد

جنبه تاریخی ۲. ارزشهای اجتماعی ۵) معماری: ۱. نقش طراح ۲. طرح معماری.

۳- مدل مفهومی پژوهش

زمینه گرایي به طور کامل شامل: ۱- زمینه کالبدی
۲- زمینه تاریخی ۳- زمینه اجتماعی- فرهنگی ۴-
زمینه اقلیمی است (برولین، ۱۳۸۶: ۱-۲۳). با توجه به
مفهوم الگو و مفاهیم مرتبط با آن در ایجاد کیفیت
مطلوب در فضای معماری به عنوان یکی از اصلی ترین
اهداف معماران و پژوهشگران این عرصه، و اتکا بر
تجربیات بشری و هویتی دستاوردهای انسان بنیان نهاده
شده است.

نمودار ۱: مدل مفهومی پژوهش تخت سلیمان
(مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۱).

۴- مبانی نظری

۴-۱- تخت سلیمان

تخت سلیمان نام یک بخش در استان آذربایجان- غربی است که در گذشته نزدیک، «تازه کند نصرت» و در گذشته دور «گنجک» نامیده شده است. هم‌اکنون نام آن شهر، تخت سلیمان است. گفته شده که تخت سلیمان همان «فره‌اسپه» پایتخت ایران اشکانی بوده است. تخت سلیمان نامی است که بر ویرانه‌های برجای مانده در ۴۲ کیلومتری شمال شرقی شهر تکاب و جنوب استان آذربایجان غربی اطلاق می‌شود، غربی‌ها اولین بار توسط سر روبرت کرپورتر در اوت ۱۸۱۹ میلادی با تخت سلیمان آشنا شدند؛ بعدها توسط سر هنری راولینسون مورد بازدید قرار گرفت؛ او در سال ۱۸۳۸ میلادی

مناطق پرداخت؟ با توجه به معماری بومی خانه‌های سنندج می‌توان بوسیله مؤلفه‌های زمینه گرایي به بازتولید و احیای اصول و معیارهای خانه‌های آن دست یافت، همچنین در دوره معاصر ارائه معماری در بافت قدیم مبتنی بر ارزش‌های مناطقی از شهر سنندج امکان پذیر است.

- علی اکبر اکبری؛ کاوه بذر افکن؛ فرهاد تهرانی و حسین سلطانزاده. (۱۳۹۵)، تبیین روش‌های طراحی زمینه‌گرایي و منطقه‌گرایي در معماری ایران (نمونه مطالعاتی: اثرهایی شاخص با دوره‌های زمانی متفاوت از معماری شهر تهران)، در این پژوهش قسمت نخست به تعریف زمینه و همچنین روش‌های طراحی چون زمینه-گرایي و منطقه‌گرایي که واکنشی مستقیم به بستر طراحی هستند پردازیم. در قسمت دوم با انتخاب بناهایی ارزشمندی از دوره‌های زمانی متفاوت (از دوره پهلوی اول تا به امروز) از شهر تهران، سعی در شناسایی رویکرد معماران در این دوران نسبت به زمینه و همچنین میزان تأثیرپذیری زمینه‌ی گذشته در این بناها را داریم.

- پریسا هاشم پور؛ احد نژاد ابراهیمی و ثنا یزدانی. (۱۳۹۷)، کاربست رویکرد زمینه‌گرایي در بازآفرینی بافت‌های تاریخی، نتایج نهایی پژوهش حاضر حاصل گشته است، در برگزیده روش عملی به کارگیری رویکرد زمینه‌گرایي در مقوله بازآفرینی و نیز ارزش و اهمیت به کارگیری راهکارهای پیشنهادی در تمامی ابعاد زمینه، به ویژه کالبدی و تاریخی است، زیرا که دو بعد زیست محیطی و اجتماعی، فرهنگی از وضعیت نسبتاً مطلوب- تری برخوردار بود و راهکارهای پیشنهادی ارائه شد در این دو بعد بیشتر مورد پردازش مسئولین و مردم قرار گرفته است.

- سعید بابایی و مهدی خاک زند. (۱۳۹۷)، زمینه گرایي در آثار معماران غیرایرانی در دوره پهلوی اول، معیارهای واجد اهمیت در زمینه‌گرایي: الف) عملکرد ۱. پویایی: زمینه شرایطی با ارتباطات پویا است (اسپیرن، ۱۳۹۵) زمینه معماری زمینه‌گرا، متغیر و متحرک (بهمنی و همکاران، ۱۳۹۵)؛ ۲. ارتباط بصری با زمینه: معماری در زمینه دارای ارتباط بصری قوی با زمینه (قدیری، ۱۳۸۵)؛ ب) کالبد: ۱. تناسب و مقیاس انسانی: ارزش‌های کالبدی برای برآمیختگی متناسب توده و فضا برای ایجاد یک کل استوار (توسلی، ۱۳۷۶). مقیاس انسانی (بهمنی و همکاران، ۱۳۹۵)؛ ۲. روح مکان ۳. ارتباط با پیرامون ۴. زیرساخت ج) فرهنگی تاریخی ۱.

“هراکلیوس”، قیصر روم طعمه آتش گردید و به غارت سپرده شد (آفرین، ۱۳۹۳).

سه نوع آتش مقدس در بین زرتشتیان وجود دارد که هرکدام دارای شخصیتی جداگانه‌اند و نمی‌توان آن‌ها را باهم ترکیب کرد. این آتش‌ها به ترتیب اهمیت عبارت‌اند از: آتش بهرام (آتش پادشاه پیروزگر)، آتش آذران و آتش دادگاه که توسط موبدان و مردم عادی می‌تواند مورد پرستش قرار گیرد و برخی خانواده‌های متمکن زرتشتی در خانه‌های خود این آتش را داشته‌اند. در میان محوطه دریاچه‌ای دائمی وجود دارد. که آب آن استفاده آشامیدنی و حتی کشاورزی هم ندارد و در جوی آب از آن منشعب می‌شود که باعث تخلیه آن می‌شوند. عمق آب از لب دریاچه حدود ۴۶ تا ۴۹ متر و عمیق‌ترین جای آن در بخش شمالی ۶۴ متر ارتفاع دارد. در یک نقطه هم عمق ۱۱۲ متری به شکل یک گودال اندازه‌گیری شده است. آب دریاچه نرخ رسوب‌گذاری بالایی دارد (حیدری، ۱۳۹۳).

۴-۲- جغرافیا و زمین‌شناسی تخت سلیمان

چشم‌انداز محوطه‌ی تخت سلیمان محوطه‌ی باستانی تخت سلیمان، بر روی سکویی به نام تختگاه سلیمان قرار گرفته است. تختگاه سلیمان در اثر یک پدیده‌ی زمین‌شناسی، یعنی وجود چشمه آب‌معدنی و رسوب‌گذاری تدریجی تراورتن به وجود آمده است. این چشمه پر آب از محل غسل احتمالی که از این قسمت می‌گذرد جریان یافته است که هنوز هم فعال بوده و دریاچه بزرگی را به عمقی در حدود ۱۱۲ متر و قطر ۸۰ متر تشکیل داده است. دبی متوسط آب چشمه ۹۰ لیتر در ثانیه است که در حال حاضر از دریچه جنوب غربی دریاچه به خارج راه پیدا می‌کند. آب این چشمه نیز آهک ساز بوده و سبب تشکیل سنگ‌های تراورتن شده است اما با توجه به این که آب این چشمه سرعت زیادی داشته بجای این که موجب افزایش ارتفاع ایجاد شده گردد آن‌ها را از جهات قطر گسترش داده و یک سکوی تراورتنی را به وجود آورده است. این سکو شکلی نزدیک به دایره دارد. این تختگاه، با داشتن ارتفاع نسبت به دشت مجاور بخشی از هدف ایمن‌سازی آتشکده و زیستگاه را از حمله دشمنان تأمین کرده است. یعنی رسوب‌گذاری تراورتن، ارتفاع طبیعی مناسبی را برای ایجاد استحکامات نظامی و حفاظتی ایجاد کرده است. آب موردنیاز زیستگاه از چشمه آب‌معدنی میانه تخت تأمین شده است. نیازی به تأمین آب و انتقال آن از پایین

توصیفی جامع از تخت سلیمان ارائه کرد اریک ف. اشمیدت اولین عکس‌های هوایی را در جولای ۱۹۳۷ از تخت سلیمان و کوه زندان (۱/۵ کیلومتری تخت) تهیه کرد (محمدپور، باستانی، ۱۴۰۰).

تخت سلیمان در مختصات ۳۴°۳۶ شمالی و ۱۶.۴۶ شرقی واقع شده و ۲۰۹۷ متر از سطح تراز دریا ارتفاع دارد. این محوطه در درون حصار بیضی‌شکل به مساحت ۱۲ هکتار. قرار گرفته و امروز دارای دو دروازه بزرگ مربوط به دوره ساسانی است. این مکان در نزدیکی شهر تکاب قرار گرفته است. این بندرها تاریخ ۱۴ تیرماه سال ۱۳۸۲ توسط سازمان یونسکو به‌عنوان چهارمین اثر باستانی ایران در فهرست میراث فرهنگی جهان به ثبت رسیده است (بهاامون، ۱۳۹۱).

از نظر تاریخچه مطالعات باستان‌شناسی، نخستین بار در سال ۱۸۱۹ میلادی این محوطه توسط “سر رابرت کر پورتر” کشف گردید و در سال ۱۸۳۸ نیز توسط “سر هنری راولینسون” توصیف دقیقی از آن عرضه شد. پس‌از آن Sir Robert Ker Porter - Sir Henry Rawlinson نیز بارها توسط هیات‌های دیگر مورد کاوش قرار گرفت که در میان آن‌ها “فون دراوستن” و “رودولف ناومن” از شهرت بیشتری برخوردارند (پیرنیا، ۱۳۹۲).

پیشینه سکونت در منطقه تخت سلیمان به دوره پارینه‌سنگی جدید میانی و حدود ۲۰۰۰۰۰ سال پیش بازمی‌گردد که علت آن را منابع آب دائمی در منطقه وجود منابع در دسترس سنگ چخماق می‌دانند. همچنین مشاهدات لایه‌نگاری از این مکان نشان می‌دهند که بیشترین آثار به‌جای مانده مربوط به‌طور کلی ساسانی و عصر ایلخانان مغول است. از بناهای مهم این محل می‌توان به بقایای آتشکده‌ای ساسانی اشاره کرد که به‌احتمال باید همان آتشکده آذرگشسب باشد. این بنا یکی از معدود آتشکده‌های ساسانی است که ساختار آجری دارد (پیرنیا، ۱۳۹۲).

همچنین در تخت سلیمان دیواری آجری از دوره ساسانی به‌جای مانده که به “ایوان خسرو” معروف است و باید محلی سلطنتی مربوط به “خسرو پرویز شهریار ساسانی باشد. یک تالار ستون‌دار و بنایی منسوب به معبد آناهیتا و دروازه‌های سنگی که در باروی محافظ محوطه به‌جای مانده‌اند، از سایر سازه‌های ساسانی مهم به شمار می‌روند. از دوره ایلخانی نیز بنایی به‌جای مانده است. این مکان در سال ۶۲۴ میلادی توسط

آنتونی تاگنات عناصر وجود در زمینه‌گرایی کالبدی را این گونه تعریف می‌کند:

۱. پیوستگی نما به منظور ایجاد رابطه میان بناها. ۲. ارتفاع طبقات و سلسله مراتب بلندی بناها. ۳. انسجام تک بناها. ۴. ردیفی شدن بازوها. ۵. انتخابی کاربردی و ترکیبی از مصالح. ۶. رنگ بناها.

همه این موارد به جایگزینی متناسب آنها با زمینه بستگی دارد (تاگنات، ۱۹۸۷: ۱۲۱-۱۲۳).

زمینه‌گرایی پیوند میان معماری و شهرسازی است که در زمینه‌ی معین صورت می‌گیرد. در واقع زمینه بین معماری و شهرسازی ارتباط برقرار می‌کند. گرایش شهرسازان به ساخت و ساز در مجموعه موجود به معنی در هم بافتن نو و کهنه به نحوی است که بتواند یک کل زنده و مطلوب ایجاد کند (Waterhouse, 1978).

۴-۳-۲- زمینه‌گرایی تاریخی

تاریخ‌گرایان بر این عقیده‌اند که گذشته، درس‌هایی عینی برای شهرسازی کنونی ایجاد می‌کند. اگر جامعه‌ای خود را از گذشته جدا کند، تلاش انسان گذشته را بهبود فرض کرده است. به گفته‌ی پوپر ما تحقیق را انتخاب می‌کنیم که سابقه‌ای از تکامل علم در پشت آن نهفته است و سعی در ادامه‌ی آن داریم. باید از آنچه گذشتگان انجام داده‌اند بهره‌گیری. اگر بخواهیم در علم پیشرفت کنیم باید بر شانه پیشکسوتان بایستیم و سنت خاصی را ادامه دهیم. گرچه سنت قابل نقد و تغییر است، اما نظمی خاص ایجاد می‌کند و مبنایی برای عمل قرار می‌دهد (شیرازی، ۱۳۸۸).

الف) رویکرد سنت‌گرایی.

ب) رویکرد نوسنت‌گرایی.

۴-۳-۳- زمینه‌گرایان اجتماعی - فرهنگی

زمینه‌گرایان اجتماعی - فرهنگی معتقدند فرهنگ مجموعه‌ی قواعدی را می‌آفریند که شهر بازتابی از آن است. مردم، توسط فرهنگ یعنی مجموعه ارزش‌ها، باورها و جهان‌بینی مشترک به محیط خود معنی می‌دهند و فضای خالی را به مکان، تبدیل می‌کنند (راپاپورت، ۱۹۷۷). حوزه‌ی فرهنگی - اجتماعی به شناخت هر چه بیشتر فرهنگ و نقش آن بر شکل‌گیری آثار معماری و نوع نگرش جامعه به محیط طبیعی و غیرطبیعی پیرامون خود تأکید می‌کند. فرهنگ یک جامعه مجموعه‌ی کامل و پیچیده‌ای از آداب، آئین، هنر، نگرش و سایر عواملی است که باعث پدید آمدن سبک

(از دشت به بالا به بالای تخت نبوده است. به‌این‌ترتیب رسوبات فراوان تراورتن حاصل از رسوب‌گذاری چشمه‌های آب‌معدنی، چه به‌طور مستقیم بر روی تخت، و یا در دشت اطراف تخت مصالح لازم برای ایجاد استحکامات و سازه‌ها، بر فراز تخت را تأمین کرده است (بهبهانی و بهرامی، ۱۳۸۵).

۴-۳-۳- زمینه‌گرایی در معماری

زمینه‌گرایی، سازگاری با زمینه‌های کالبدی، تاریخی و اجتماعی - فرهنگی است که بر طبق آن طراح زمینه‌گرا باید قادر باشد ویژگی‌های یک مکان را دریابد و آنرا بخشی از فرآیند طراحی خود قرار دهد (تولایی، ۱۳۸۰: ۴۱).

معماری زمینه‌گرا به ضرورت توجه به محیط پیرامون اثر معماری تأکید دارد و بر این باور است که توازن میان معماری و محیط می‌تواند هم برای خود اثر و هم برای زمینه اثر عاملی موثر و تقویت‌کننده باشد. زمینه‌گرایی الگویی است برای خلق محیط مطلوب‌تر لذا شناخت و آگاهی بیشتر و درکی عمیق‌تر نسبت به زمینه و محیط برای معماران و طراحان امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر است (احمدی، ۱۳۸۸: ۳۹). رویکرد اصلی زمینه‌گرایی، درک ارزش‌های زمینه و تداوم آنها در آینده است (میرمقتدایی، ۱۳۸۳: ۳۵).

زمینه‌گرایان معتقدند، اجزای شهر زیر پوشش نیروها و ویژگی‌های درونی خود نمی‌باشند، بلکه به محیط و مجموعه پیرامون آن وابسته هستند (Stokols & Altman, 1987: 15-18؛ بحریه و همکاران، ۱۳۹۹: ۸). معماری زمینه‌گرا در هر فرهنگ و ملیتی، ریشه در معماری گذشته دور و نزدیک آن دارد. در واقع، زمینه‌نه چیزی است که ما امروزه بتوانیم آن را ایجاد کنیم و نه چیزی است که دیگران قبل از ما آن را ساخته باشند و امکان خلق دوباره آن باشد (Abedi & Iravani, 2015: 159؛ بحریه و همکاران، ۱۳۹۹: ۸).

۴-۳-۱- زمینه‌گرایی در بعد کالبدی

الگوهای تکرار شونده و ویژگی آنها که از تحلیل شکل زمینه کالبد شهر و حفظ نظم شکلی گذشته و استمرار آنها ایجاد می‌شوند به عنوان مثال در بافت تاریخی درون‌گرایی، محصور بودن، مقیاس و تناسب، تباین فضایی و ایجاد سلسله مراتب در فضاها و... از بازه‌های نظام نشانه‌ای در زمینه کالبدی شهر محسوب می‌شوند که به کارکرد منطقی، ارجاعی و هنری - زیبایی شناختی کالبد اشاره دارند (ماجدی، ۱۳۸۹: ۹).

زندگی، برخوردها و نوع تفکر و بینش مردم نسبت به خود و جامعه می‌شود (معماریان، ۱۳۸۶).

۴-۳-۴- زمینه‌گرایی اقلیمی

اقلیم به عنوان یکی از ارکان اصلی محیط طبیعی تاثیر شگرفی در نوع اشکال، فرم و معماری منطقه دارد، طوری که ایده‌های شکل دهنده‌ی فرم معماری هر مکان متناسب با شرایط آب و هوایی و اقلیمی آن مکان سازمان‌دهی می‌شوند. «گونه در نگاه اقلیمی یک شیئی است که ویژگی‌های مشترک معماری، اقلیمی گروهی از بناها را در یک اقلیم مشابه دارا می‌باشد» (معماریان، ۱۳۸۶). اقلیم تأثیری شگرف بر معماری می‌گذارد و در ادامه فرهنگ جامعه و مردم متأثر از معماری و شرایط زیستن در آن است، زیرا معماری با امر زیست، جهان و با روزمرگی انسان در ارتباط است (Gharedaghi Tirabadi, 2013). بررسی فرضیه تحقیق که معماری در گذشته نیز به زمینه توجه داشته و هر بنایی براساس زمینه‌های موجود در آن سایت طراحی و اجرا می‌شده و عناصر زمینه‌گرایی در معماری تخت سلیمان که شامل (عناصر کالبدی، تاریخی، فرهنگی و اجتماعی، اقلیمی) می‌باشد.

اجتماعی، تاریخی و کالبدی، اقلیمی و شرایط خاص آن سایت و ساختمان طراحی و اجرا می‌گردد. و با استفاده از روش گردآوری و جمع‌آوری اطلاعات به صورت میدانی و کتابخانه‌ای و بررسی زمینه‌گرایی در معماری تاریخی می‌باشد. تکنیک جمع‌آوری اطلاعات به وسیله پرسشنامه بسته به پاسخ محققین و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده با SPSS، با استفاده از تحلیل آماری و همبستگی و آزمون آلفای کرونباخ، و چولگی و کشیدگی، نتایج استخراج شده است. و از جدول SWOT نیز به‌منظور تجزیه و تحلیل نهایی اطلاعات و داده‌ها استفاده شده است.

۵-۱- پایایی ابزار تحقیق

می‌توان بیان کرد که بهترین روش محاسبه‌ی اندازه ثبات درونی، استفاده از ضریب آلفای کرونباخ در اندازه‌گیری پایایی یک پرسشنامه است. این روش که بر مبنای هماهنگی و سازگاری سوالات پرسشنامه استوار است. از طریق یافتن واریانس هر سوال و واریانس مجموع سوالات به دست می‌آید. فرمول محاسبه آن به صورت زیر است.

جدول ۲: خلاصه آمار رسیدگی به پژوهش دوره قاجار

خلاصه رسیدگی به پژوهش			
درصد	تعداد		
100.0	۲۵	موارد	موارد
0.0	0	مستثنی	
100.0	۲۵	جمع	

(مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۱).

جدول ۳: ضریب آلفای کرونباخ دوره قاجار

آمار قابلیت اطمینان	
آلفای کرونباخ	تعدادی از موارد
۰.۹۴۷	39

(مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۱).

جدول ۱: عناصر زمینه‌گرایی با توجه به معماری تخت سلیمان

ردیف	عناصر زمینه‌گرایی	معماری
۱	کالبدی	شناخت عناصر معماری گذشته.
۲	تاریخی	در نظر گرفتن شکوه و فضیلت تاریخ عصر گذشته و معماری گذشتگان.
۳	فرهنگی و اجتماعی	فرهنگ و دگرگونی‌های مظاهر اجتماعی، ارزش‌ها و باورهای جامعه.
۴	اقلیمی	توجه به تمهیدات اقلیمی گذشته.

(مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۱).

۵- روش‌شناسی

به منظور پاسخگویی به سؤالات پژوهش و دستیابی به هدف اصلی مقاله، داده‌ها با روش توصیفی و با رویکرد تاریخی، اسنادی و متون و منابع مرتبط گردآوری شده است. برای تحلیل یافته‌ها از روش توصیفی و تحلیلی با در نظر گرفتن معماری زمینه‌گرا به ضرورت توجه به محیط پیرامون اثر معماری تاکید دارد و بر این باور است که توازن میان معماری و محیط می‌تواند هم برای خود اثر و هم برای زمینه‌عاملی موثر و تقویت‌کننده باشد، در واقع معماری زمینه‌گرا در پاسخ به خصوصیات معین فیزیکی هر سایت داده می‌شود، در این نوع معماری هر بنایی براساس زمینه‌های فرهنگی،

نتایج به دست آمده در جدول ۹ به شرح زیر است مقدار عددی ضریب آلفای کرونباخ که شامل ۲۵ سوال پرسش‌نامه را در نظر گرفته است برابر با ۰.۹۴۷ به دست آمده که نشان می‌دهد پایایی پرسشنامه و دارای پایایی مورد قبول و عالی می‌باشد (مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۱).

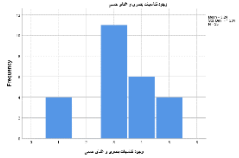
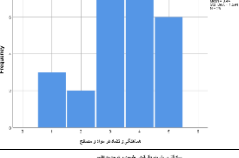
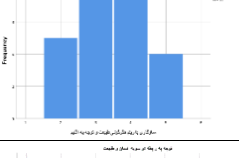
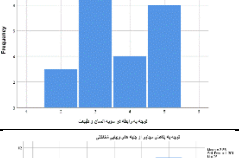
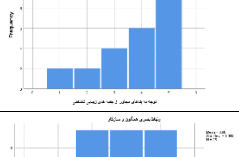
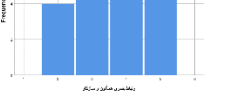
۶- یافته های پژوهش

از مجموع ۲۵ نمونه مورد مطالعه در این تحقیق ۳۰ درصد (۷ نفر) را زنان و ۷۰ درصد (۱۸ نفر) را مردان تشکیل می‌دهند چنانچه ملاحظه می‌شود نسبت مردان اندکی از زنان بیشتر است. از مجموع ۲۵ نمونه میزان تحصیلات در این تحقیق ۲۰ درصد (۵ نفر) لیسانس و ۴۰ درصد (۱۰ نفر) فوق لیسانس و ۴۰ درصد (۱۰ نفر) دکتری تشکیل می‌دهند.

۶-۱- تحلیل فراوانی و نرمال شاخص‌ها و معیارها

با توجه به بررسی و تحلیل فراوانی و میزان معیار انحراف در زمینه کالبدی بنای تخت سلیمان که پرسشنامه در این زمینه استخراج شده که برای آزمون کالبدی از روش آمار توصیفی چولگی و کشیدگی استفاده شده است. که میزان نرمال و غیرنرمال بودن زمینه گرایب کالبدی را از طریق مقدار کشیدگی و چولگی بین دامنه (۲- و ۲) باشد می‌توان نرمال بودن داده را پذیرفت و قابل قبول و نرمال می‌باشد. که در این داده‌ها با توجه به اینکه مقدار آنها بین این دامنه است پس مورد قبول و نرمال می‌باشد (مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۱).

جدول ۵: تحلیل فراوانی شاخص‌های در زمینه کالبدی تخت سلیمان

شاخص‌ها	نمودار هیستوگرام	اندازه و میانگین	آماره انحراف استاندارد	واریانس	چولگی	کشیدگی
وجود تناسب بصری و غنای حسی		۳/۲۴	۱/۲۳۴	۱/۲۳۵	-۰/۴۹۸	-۰/۱۶
همه‌انگي و تضاد در مواد و مصالح		۳/۴۴	۱/۲۹۴	۱/۶۷۳	-۰/۵۴۷	-۰/۵۲۱
سازگاری با ریتم دگرگونی طبیعت و توجه به اقلیم		۳/۴۴	۱/۰۰۳	۱/۰۰۷	۰/۰۴۴	-۰/۹۷۱
توجه به رابطه دو سویه انسان و طبیعت		۳/۶۸	۱/۰۶۹	۱/۱۴۳	۰/۰۴۳	-۱/۳۵۳
توجه به بناهای مجاور از جنبه های زیبایی شناختی		۳/۸۸	۱/۳۰۱	۱/۶۹۳	-۰/۹۹۳	-۰/۱۰۲
ارتباط بصری همگون و سازگار		۳/۶۸	۱/۰۶۹	۱/۱۴۳	-۰/۱۷۹	-۱/۱۷۶

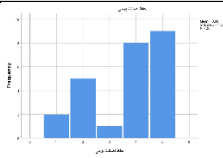
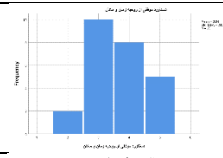
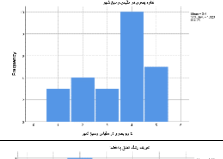
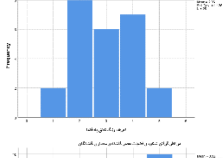
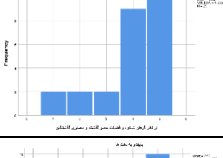
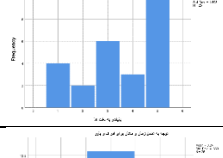
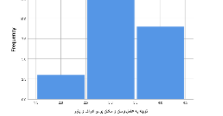

شاخص‌ها	نمودار هیستوگرام	اندازه و میانگین	آماره انحراف استاندارد	واریانس	چولگی	کشیدگی
انعطاف پذیری متناسب با طرح		۳/۷۲	۰/۷۳۷	۰/۵۴۳	-۰/۱۶۹	۰/۰۳۶
حفظ مقیاس انسانی		۳/۲	۱/۳۵۴	۱/۸۳۳	-۰/۲۸۵	-۱/۳۳۱
پویایی فضایی و فعالیتی		۲/۸	۱/۰۸	۱/۱۶۷	۰	۰/۲۹۱
خوانایی در عین جذابیت در فضا		۳	۱	۱	۰/۲۷۲	-۱/۴۸۸
ایجاد درجه ای از خلوص در مصالح		۳/۳۲	۰/۸۰۲	۰/۶۴۳	۰/۳۸۳	۰/۰۳۴
ایجاد تنوع فضایی و کاربردی در طرح		۳/۵۶	۰/۹۱۷	۰/۸۴	-۰/۰۱۵	-۰/۱۶۷
اندازه و مقیاس		۳/۵۶	۰/۷۶۸	۰/۵۹	-۰/۲۱۸	-۰/۰۶۶

(مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۱).

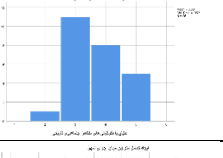
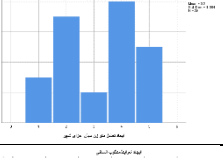
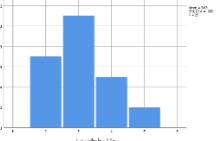
جدول ۶: تحلیل فراوانی شاخص‌های در زمینه تاریخی تخت سلیمان

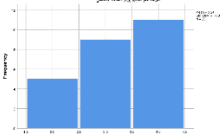
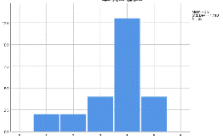
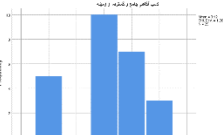
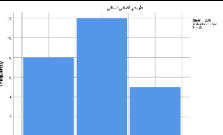
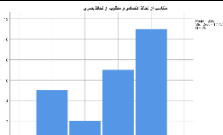
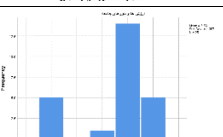
شاخص‌ها	نمودار هیستوگرام	اندازه و میانگین	آماره انحراف استاندارد	واریانس	چولگی	کشیدگی
الگوهای بومی و تاریخی		۴	۰/۹۵۷	۰/۹۱۷	-۰/۳۱	-۱/۲۴۹
آشکار ساختن تداوم تاریخی و فضا		۳/۶	۰/۵	۰/۲۵	-۰/۴۳۵	-۱/۹۷۶

شاخص‌ها	نمودار هیستوگرام	اندازه و میانگین	آماره انحراف استاندارد	واریانس	چولگی	کشیدهی
حفظ اصالت بومی		۳/۶۸	۱/۳۷۶	۱/۸۹۳	-۰/۷۲۲	-۰/۸۶۷
دستاورد موفق از روحیه زمان و مکان		۳/۶۴	۰/۹۰۷	۰/۸۲۳	۰/۰۹۱	-۰/۷۷۹
تداوم بصری در مقیاس وسیع شهر		۳/۴	۱/۳۲۳	۱/۷۵	-۰/۵۸۷	-۰/۸۱
تعریف رنگ تعلق به فضا		۲/۹۶	۱/۱۳۶	۱/۳۹	۰/۰۸۴	-۰/۸۷
در نظر گرفتن شکوه و فضیلت عصر گذشته و معماری گذشتگان		۳/۹۲	۱/۲۵۶	۱/۵۷۷	-۱/۲۱	۰/۶۲۵
پایبندی به سنت‌ها		۳/۵۲	۱/۵۰۳	۲/۲۶	-۰/۵۲۲	-۱/۱۰۴
توجه به عامل زمان و مکان برای ادراک و باور		۳/۲۴	۰/۶۶۳	۰/۴۴	-۰/۳۰۲	-۰/۶۱۲

(مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۱).

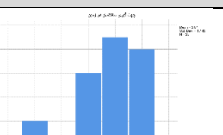
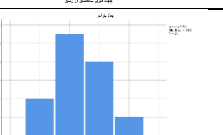
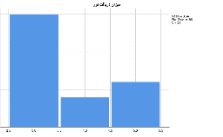
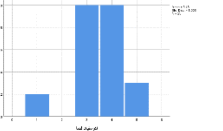
جدول ۷: تحلیل فراوانی شاخص‌های در زمینه فرهنگی و اجتماعی تخت سلیمان

شاخص‌ها	نمودار هیستوگرام	اندازه و میانگین	آماره انحراف استاندارد	واریانس	چولگی	کشیدهی
انطباق با دگرگونی‌های مظاهر اجتماعی و تاریخی		۳/۶۸	۰/۸۵۲	۰/۷۲۷	۰/۲۶	-۰/۸۲۲
ایجاد تعامل متوازن میان اجزای شهر		۳/۲	۱/۳۸۴	۱/۹۱۷	-۰/۱۸۴	-۱/۳۶۷
ایجاد شرایط مطلوب انسانی		۳/۰۸	۰/۹۰۹	۰/۸۲۷	۰/۵۵۶	-۰/۲۶

۳/۲۴	۰/۷۷۹	۰/۶۰۷	-۰/۴۶۳	-۱/۱۵۸	تعریف نظم کالبدی برای اهداف اجتماعی	
۳/۶	۱/۱۱۸	۱/۲۵	-۱/۰۵	۰/۷۲	تعامل بین انسان و محیط	
۳/۱۲	۱/۲۶۹	۱/۶۱	-۰/۵۰۹	-۰/۴۶۹	کسب آگاهی جامع و گسترده از زمینه	
۲/۱۸۸	۰/۷۲۶	۱/۵۲۷	۰/۱۸۹	-۰/۹۷۱	طراحی فضایی انسانی	
۲/۹۶	۱/۱۷۲	۱/۳۷۳	-۰/۷۶۱	-۰/۹۰۸	متناسب از لحاظ اقتصادی و مطلوب از لحاظ بصری	
۳/۵۶	۱/۳۸۷	۱/۹۲۳	-۱/۱۵۴	۰/۰۱۲	ارزش‌ها و باورهای جامعه.	

(مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۱).

جدول ۸: تحلیل فراوانی شاخص‌های در زمینه اقلیمی تخت سلیمان (مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۱).

شاخص‌ها	نمودار هیستوگرام	اندازه و آماره انحراف میانگین استاندارد	واریانس	چولگی	کشی‌دگی	
جهت‌گیری ساختمان در زمین		۳/۸۴	۱/۱۴۳	۱/۳۰۷	-۱/۱۱۷	۱/۲۱۲
ابعاد بازشو		۳/۳۲	۰/۸۵۲	۰/۷۲۷	۰/۱۷۸	-۰/۳۸۴
میزان دریافت نور		۳/۶۴	۰/۱۸۶	۰/۷۴	۰/۸۰۷	-۱/۱۵۶
اکوستیک فضا		۳/۴۸	۱/۰۰۵	۱/۰۱	-۰/۸۷۸	۱/۴۶۱

شاخص‌ها	نمودار هیستوگرام	اندازه و میانگین	آماره انحراف استاندارد	واریانس	چولگی	کشیدگی
باد و تهویه طبیعی		۳/۵۶	۱/۲۲۷	۱/۵۰۷	-۰/۰۷۷	-۱/۶۱
سایه اندازی		۳/۳۶	۰/۹۵۲	۰/۹۰۷	-۰/۱۲۲	-۰/۷۹۱
توپوگرافی		۳/۴۴	۰/۷۶۸	۰/۵۹	۰/۲۱۸	-۰/۰۶۶
دید و منظر مطلوب		۳/۷۶	۱/۳	۱/۶۹	-۰/۸۷۵	-۰/۲۸۲

می‌توان نرمال بودن نکته: در صورتی که مقدار آماره (Statistic) برای کشیدگی و چولگی بین دامنه (۲- و ۲) باشد می‌توان نرمال بودن داده‌ها را پذیرفت (مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۱).

۶-۲- ارتباط بین عامل های زمینه گرایی در تخت سلیمان

جدول ۹: ارتباط بین عامل های زمینه گرایی در تخت سلیمان (مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۱).

ابعاد زمینه گرایی	عوامل زمینه برای تخت سلیمان
کالبدی	<ul style="list-style-type: none"> - انطباق و تناسب فرم و کالبد بنا با محیط طبیعی و انسانی. - انطباق مصالح، بافت و رنگ آنها با محیط طبیعی و انسانی.
تاریخی	<ul style="list-style-type: none"> - شناخت اصول - معماری گذشته هر منطقه و بهره‌گیری از اصول و قواعد طراحی و ساخت متناسب با محیط هر منطقه
فرهنگی و اجتماعی	<ul style="list-style-type: none"> - انطباق معماری بناها - با ارزشها و باورهای جامعه (مانند رعایت محرمیت‌ها)
اقلیمی	<ul style="list-style-type: none"> - جهت آفتاب و عوارض زمین عامل تعیین کننده در نحوه استقرار

زمینه‌گرایی کالبدی می‌تواند زیر مجموعه‌ای از ویژگی‌های عمومی، بنا یا بافت باشد و مداخله زمینه تاریخی و فرهنگی و اجتماعی و اقلیمی در بنای تخت سلیمان برقرار است در واقع با در نظر گرفتن عوامل زمینه‌گرایی در معماری تخت سلیمان می‌توان آن را احیا نمود تا در جهت گسترش معماری زمینه نقش داشته و به یک معماری کالبدی متناسب با فرهنگ و محیط پیرامون منطقه رسید.

جدول ۱۰: بررسی عناصر معماری با زمینه‌گرایی (مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۱).

عناصر معماری	مشخصات	عکس	عناصر معماری	مشخصات	عکس
ایوان	ایوان غربی ورودی مجموعه در شمال دریاچه به عنوان ایوان شمالی		چهار تاقی	نمونه فرم چهار تاقی در تخت سلیمان از عصر ساسانی	
فضاهای چلیپایی	فضاهای با پلان چلیپایی از الحاقات دوره‌ی میانی ساسانی در تخت سلیمان		ستون و تالار ستون‌دار	در این دوره ستون‌ها جای خود را به پایه‌های مدور یا چهارگوش حجیم	
تاق	تاق‌های مهم مورداستفاده در تخت - سلیمان، تاق‌های گهواره‌ای ساده و تاق‌های سوراخ کلیدی		گچ بری	ستون‌های مدور فضای PB به صورت طرح گچ‌بری شیاردار، پوشش دیوارها به‌خصوص بناهایی که با قلوه‌سنگ	
سنگ تراشی	در تخت سلیمان نمونه‌های مختلفی از این نقوش بر روی سنگفرش کف بنا		دالان	یک مسیر باریک نمونه‌ان در این مجموعه وجود دارد.	

۳-۶- ارزیابی و تجزیه و تحلیل مدل SWOT

در اینجا این مدل را به صورت کاربردی برای نشان دادن نقاط قوت، ضعف در معماری تخت سلیمان استفاده کرده‌ایم و با استفاده از این مدل، به تحلیل و ارزیابی شرایط و موقعیت شهرستان آن برای رسیدن به معماری پایدار و مهم‌تر از همه بررسی زمینه‌گرایی‌ها (کالبدی، تاریخی، فرهنگی و اجتماعی و اقلیمی) پرداخته‌ایم.

جدول ۱۱: معرفی نقاط قوت و نقاط ضعف در تخت سلیمان (مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۱).

نقاط قوت	نقاط ضعف
۱ پیشینه‌ی تاریخی شهرستان و جاذبه‌های زیاد طبیعی.	۱ ناهماهنگی مدیریتی و فقدان برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری دولت در این منطقه.
۲ آب‌وهوای نیمه مرطوب گرم با جاذبه‌های اکو توریستی.	۲ نامناسب و ناکافی بودن تسهیلات و تجهیزات اقامتی، رفاهی و تفریحی، ورزشی.
۳ وجود چشم‌اندازهای زیبا و منحصر به فرد به همراه فضای سبز، باغات، تنوع پوشش گیاهی و جانوری در منطقه.	۳ نامناسب بودن راه‌های ارتباطی برخی از مناطق گردشگری تخت سلیمان.
۴ اعتقاد مسئولان به اشتغال‌زایی به وسیله گسترش توریسم به عنوان یکی از مهم‌ترین ساز کارهای مناسب در جهت توسعه شهرستان.	۴ توزیع نامناسب گردشگران در فصول مختلف سال و خشونت آب و هوای در فصل سرد.
۵ وجود تناسب بصری و حفظ مقیاس انسانی در کل مجموعه	۵ عدم رعایت ابعاد بازشو در مجموعه.

نقاط قوت	نقاط ضعف
تخت سلیمان.	
۶ وجود جاذبه‌های تاریخی و باستانی در اطراف تخت سلیمان.	۶ نامناسب بودن زیرساخت‌های محیطی و کالبدی.
۷ وجود انگیزه در مردم برای توسعه نگرش‌های اقلیمی منطقه.	۷ کمبود و نامناسب بودن تسهیلات و تجهیزات زیست‌محیطی.
۸ وجود جاذبه‌ها و منابع طبیعی، چشمه‌های آب سرد و گرم، مناطق بیابانی، تنوع چشم‌اندازهای زیبا.	۸ شرایط اقلیمی نامناسب (اقلیم سرد) و فصلی شدن فعالیت‌های محیط‌زیست
۹ آب و هوای مطبوع در فصل گرم سال.	۹ بعد فاصله از نظر داشتن فاصله زیاد با تهران.
۱۰ وجود شرایط اقلیمی مناسب در بخش اعظمی از سال (تابستان، پاییز و بهار) برای بازدیدکنندگان.	۱۰ وجود شرایط نامساعد اقلیمی (تظیر سرمای شدید و طقت‌فرسا) در اواسط زمستان.
۱۱ هم‌مرز بودن شهرستان تکاب با سه استان زنجان، آذربایجان شرقی و کردستان.	۱۱ فاصله نسبتاً زیاد محدوده مورد مطالعه از سکونتگاه‌های اصلی جمعیتی و مراکز استان.
۱۲ وجود بناهای مجاور از جنبه‌های زیباشناختی و ایجاد تنوع فضایی و کاربردی در طرح تخت سلیمان.	۱۲ ضعف و نارسایی امکانات حفاظت و نگهداری از جاذبه‌های طبیعی منطقه.
۱۳ ایجاد شرایط مطلوب انسانی و نظم کالبدی برای اهداف اجتماعی.	۱۳ تخریب منابع و عرصه‌های طبیعی بر اثر برهم خوردن تعادل در اکوسیستم‌ها و بهره‌وری نامعقول.
۱۴ وجود تعداد زیادی از جاذبه‌های فرهنگی- تاریخی در سطح شهرستان که بیانگر جلوه‌های معماری و ریشه‌های تاریخی آن می‌باشد.	۱۴ عدم همکاری‌های مشترک با سایر سایت‌های موزه‌های داخلی و خارجی.
۱۵ داشتن سابقه تاریخی در زمینه صنایع‌دستی به‌ویژه افشار در آبادی‌های شهرستان تکاب.	۱۵ عدم برگزاری برنامه‌های آموزشی نظیر همایش‌ها، سخنرانی، نمایشگاه، جشنواره و کنگره‌های علمی و تاریخی در سایت موزه.
۱۶ قرار گرفتن شهرستان تکاب در نقاط اتصال استان‌های کردستان و زنجان با آذربایجان غربی.	۱۶ ضعف اطلاع‌رسانی برای آشنایی مردم با آثار تاریخی و طبیعی شهرستان تکاب.
۱۷ پایین بودن هزینه‌های ثابت طرح‌های سرمایه‌گذاری.	۱۷ کمبود واحدهای اقامتی و پذیرایی در محدوده اصلی طرح.
۱۸ پتانسیل بالا و جاذب بودن سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف اقتصادی در زمینه جذب مخاطبین.	۱۸ کمبود بودجه مرمتی جهت ساماندهی وضعیت بناهای داخل سایت موزه.
۱۹ پایین بودن هزینه‌های اقامت و پذیرایی در شهرستان تکاب.	۱۹ پایین بودن سطح درآمد ساکنین منطقه به‌خصوص در نقاط روستایی.
۲۰ نزدیکی و هم‌جواری آثار متعدد تاریخی و طبیعی در شهرستان تکاب.	۲۰ عدم تناسب فعالیت‌های اقتصادی ساکنین با برنامه‌های گردشگری در منطقه.
۲۱ وجود پایانه حمل مسافر در شهر تکاب.	۲۱ نبود مراکز تجاری اطراف سایت موزه.
۲۲ وجود دسترسی تقریباً آسان به شهر زنجان از طریق جاده بندی.	۲۲ وجود مشکلات عدیده در جابه‌جایی گردشگران از سایر موزه.
۲۳ وجود فضای سبز جهت ایجاد تأسیسات زیرساختی.	۲۳ کمبود مراکز و امکانات اقامتی- پذیرایی و درمانی مناسب در محدوده سایت موزه تخت سلیمان.
۲۴ وجود دید و منظر عالی در تمام نقاط پیرامون مجموعه.	۲۴ عدم رسیدگی به بخش‌های در حال تخریب.
۲۵ وجود کوه‌ها و تپه ماهورها در اطراف آثار باستانی تخت سلیمان.	۲۵ عدم بازسازی بخش‌های تخریب شده.
۲۶ وجود دریاچه تخت سلیمان در داخل مجموعه.	۲۶ عدم دسترسی مناسب از جاده اصلی.
۲۷ وجود جاذبه‌های تاریخی و اجتماعی و جاذبه‌های فرهنگی.	۲۷ حفظ و تقویت ارزش‌های بومی و فرهنگی در محدوده.

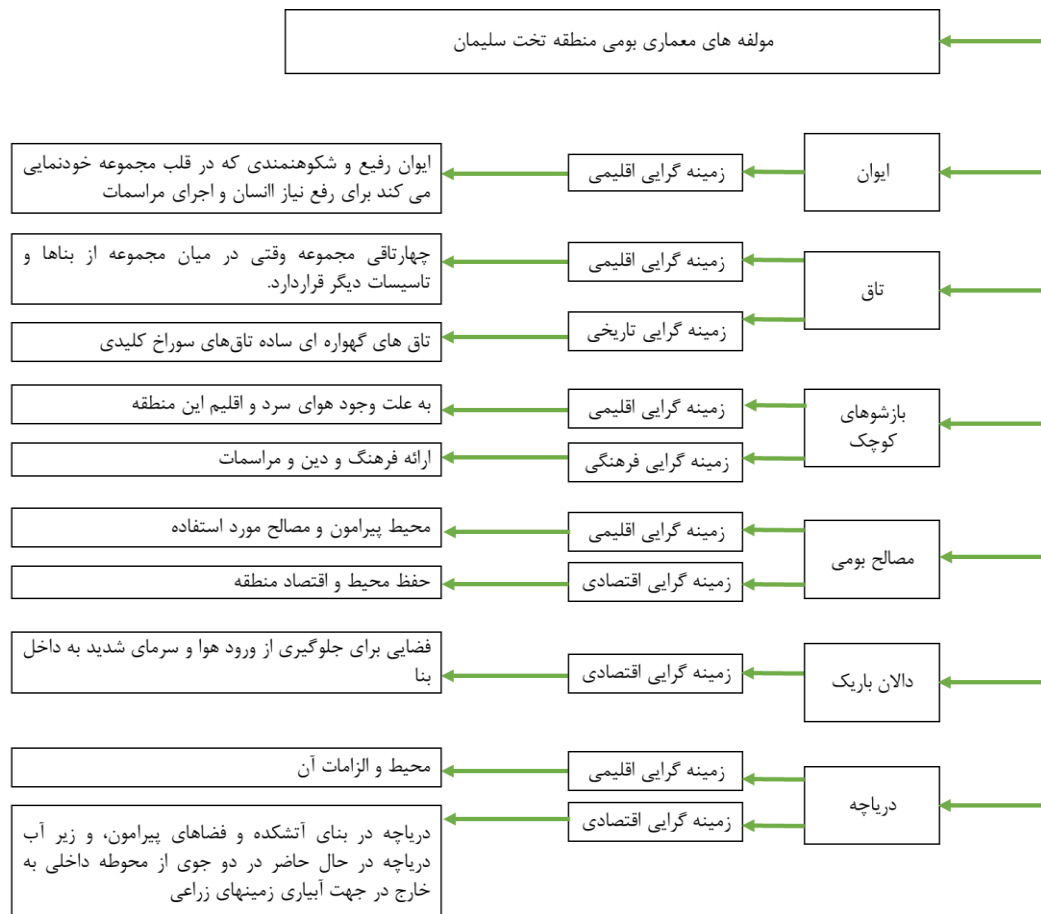
۷- نتیجه‌گیری

باشد. از ویژگی‌های معماری زمینه گرا، می‌توان به همساز شدن بناها با ساختمانهای پیرامون و مصالح استفاده شده اشاره کرد و هم چنین می‌توان به مقیاس انسانی، انعطاف‌پذیری متناسب با طرح و مصالح بومی سایت مجموعه که معماری سنتی می‌باشد. بررسی مسائل زمینه‌گرایی و شیوه‌های مدیریت به واسطه تعدد، تنوع و ارتباط متقابل بین آنها، که بر مبنای پیوند محیط با فضا در این مجموعه می‌باشد. مدیریت و بهره‌گیری از آب (دریاچه)، سنگ، باد، نور خورشید و هر آنچه که در طبیعت سایت وجود دارد که قابلیت معمار دوره ساسانی

منظر شهری تاریخی به مثابه راهکارهای نوین با تکیه بر مفهوم مدیریت زمینه‌گرایی اقدامات حفاظتی و توسعه‌ای را در محدوده‌های ارزش شهری به پایدارترین صورت ممکن فراهم می‌سازد. هماهنگی با زمینه و محیط حاصل حکمتی از ارتباط مستقیم معمار با محیط است، معماری زمینه‌گرا بر زمین‌مداری و پیوند محیط با فضا تأکید دارد و در این نوع معماری هر بنایی براساس زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی، تاریخی و کالبدی، اقلیمی و شرایط خاص آن محیط مجموعه تخت سلیمان می-

می‌توان آن را احیا نمود تا در جهت گسترش معماری زمینه نقش داشته و به یک معماری کالبدی متناسب با فرهنگ و محیط پیرامون منطقه رسید. مهمترین ویژگی کالبدی معماری مجموعه تخت سلیمان وجود تناسبات بصری و تنوع فضایی و رنگ تعلق به فضا و در نظر گرفتن شکوه و فضیلت عصر گذشته و معماری گذشتگان می‌باشد. و در آخر بحث یافته‌ها به بررسی نقاط ضعف و قوت در این مجموعه با استفاده از این مدل، به تحلیل و ارزیابی شرایط و موقعیت شهرستان آن برای رسیدن به معماری پایدار و مهم‌تر از همه بررسی زمینه‌گرایی‌ها (کالبدی، تاریخی، فرهنگی و اجتماعی و اقلیمی) پرداخته‌ایم که از نظر زمینه‌گرایی کالبدی، ایجاد شرایط مطلوب انسانی و نظم کالبدی برای اهداف اجتماعی در نظر گرفته شده است و از نظر شرایط اقلیمی نامناسب (اقلیم سرد) و فصلی شدن فعالیت‌های محیط زیست از نقاط ضعف این مجموعه می‌باشد. در نتیجه با توجه به بررسی و تحلیل فراوانی و میزان معیار انحراف در زمینه شاخصها و معیارهای بنای تخت سلیمان که برای آزمونها از روش آمار توصیفی چولگی و کشیدگی استفاده شده است. که میزان آزمونها قابل قبول و نرمال می‌باشد.

می‌باشد که نیازهای عملکردی مجموعه را از نظر معماری خلق می‌نماید و وابستگی اجتماعی فرهنگی هر منطقه از خصلت های معماری زمینه‌گرا و چگونگی مدیریت آن مجموعه است، انطباق با دگرگونی‌های مظاهر اجتماعی و تاریخی و ایجاد شرایط مناسب انسانی و ارزش‌ها و باورهای جامعه می‌باشد. نتایج حاصل با توجه به فرضیه و معماری زمینه‌گرا از بررسی‌ها و آزمونهای انجام شده توجه به زمینه طراحی طرح‌های تاریخی و سنتی نشان داد که دستیابی به طراحی زمینه-گرا و هماهنگی با بستر ناممکن نیست و حتی با الگوی از محل و استفاده از مصالح بومی، می‌توان عوامل محیطی را در طرح‌ها در نظر گرفت. ارزش‌های تاریخی و رابطه آنها با شیوه‌های مدیریت در مواجهه با چگونگی مرمت و میراث معماری و به خصوص در دوره‌های تاریخی، عناصر کالبدی، فضایی و مواد و مصالح آن با توجه به زمینه-گرایی در نظر گرفت. در نتیجه زمینه‌گرایی کالبدی می-تواند زیر مجموعه‌ای از ویژگی‌های عمومی، بنا یا بافت باشد و مداخله زمینه تاریخی و فرهنگی و اجتماعی و اقلیمی در بنای تخت سلیمان برقرار است در واقع با در نظر گرفتن عوامل زمینه‌گرایی در معماری تخت سلیمان

۸- منابع

- آفرین، ر. م. (۱۳۹۳)، شهرهای ساسانی. تهران: سمت، چاپ: اول.
- ایمانی، الناز. (۱۳۹۴)، بررسی رویکردهای مختلف سازگاری با زمینه جهت تقویت جایگاه زمینه‌گرایی در فرآیند برنامه‌دهی معماری، نشریه علمی پژوهشی انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران، شماره ۱۰، ص ۲۹-۴۴.
- اکبری، علی اکبر؛ بذرافکن، کاوه؛ تهرانی، فرهاد و سلطانزاده، حسین. (۱۳۹۵)، تبیین روش‌های طراحی زمینه‌گرایی و منطقه‌گرایی در معماری ایران (نمونه مطالعاتی: اثرهایی شاخص با دوره‌های زمانی متفاوت از معماری شهر تهران)، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۴۸، ص ۳۲۷-۳۴۲.
- احمدی، زهرا. (۱۳۸۸) زمینه‌گرایی و معماری پایدار، مجموعه مقالات اولین همایش ملی معماری پایدار.
- اسپیرن، آن ویستون. (۱۳۹۵)، زبان منظر. ترجمه سید حسین بحرینی. تهران: دانشگاه تهران.
- برولین، برنت‌سی. (۱۳۸۶)، معماری زمینه‌گرا، ترجمه: راضیه رضازاده، نشر خاک، تهران.
- بهیمانی، ه. ا. بهرامی، ب. (۱۳۸۵). شناسایی نقش ساختارهای طبیعی در شکل‌گیری منظر فرهنگی سکونتگاه باستانی تخت سلیمان با استفاده از فناوری نوین دورسنجی.
- باهامون، آ. (۱۳۹۱)، معماری همگون با ساختارهای جانوری، ترجمه خسرو باهامون و ویراستاری مهدی آتشی. تهران: کتابکده کسری.
- بابایی، سعید، و مهدی خاک‌زند. (۱۳۹۷)، زمینه‌گرایی در آثار معماران غیرایرانی در دوره پهلوی اول (مدرسه البرز و ایرانشهر) دو فصلنامه علمی مطالعات معماری ایران، ۸ (۱۴)، ۱۷۱-۱۹۰.
- بهمنی، المیرا؛ گودرزی سروش، محمدمهدی و زارعی، محمدابراهیم. (۱۳۹۵)، بررسی شناخت عوامل زمینه‌گرا در کالبد خانه‌ها و بافت کهن سنندج با نگاهی به ویژگی‌های عمارت وکیل‌الملک، فصلنامه مطالعات شهر ایرانی اسلامی، سال هفتم، شماره بیست و ششم، ص ۵۵-۶۹.
- بلندیان، محمدمهدی؛ ناصری، سارا. (۱۳۹۳)، گفتمانی تحلیلی در ارزیابی رویکردها و رویه‌های معماری زمینه‌گرای شهری در عصر جهانی شدن، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۳۷، زمستان.
- بحریه، پروشا؛ طوفان، سحر و اکبری نامدار، شبنم. (۱۳۹۹)، بازخوانی سیر تحول معماری در ساختار بازار تبریز با تأکید بر زمینه‌گرایی، فصلنامه شهر ایرانی اسلامی، سال دهم، شماره سی و نهم.
- پیرنیا، ح. (۱۳۹۲). ایران باستان از آغاز تا صدر اسلام. تهران: نشر دبیر.
- تولایی، نوین. (۱۳۸۰)، شهرسازی زمینه‌گرا، هنرهای زیبا، شماره ۱۰.
- تولایی، نوین. (۱۳۸۰)، زمینه‌گرایی در شهرسازی نشریه علمی هنرهای زیبا معماری و شهرسازی، ۱۰: ۳۴-۴۳.
- حیدری، ش. (۱۳۹۳). درآمدی بر پژوهش معماری. تهران: کتاب فکر نو.
- توسلی، محمود. (۱۳۷۶)، قواعد و معیارهای طراحی فضای شهری. مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران.
- زارع زاده، معصومه، سارا دانشمند، و محمد علی آبادی. (۱۳۹۴)، چگونگی مداخله زمینه‌گرا در پایداری و باززنده سازی بافت‌های تاریخی با بهره‌گیری از روش چیدمان فضا (نمونه موردی: پیشنهاد طراحی مجموعه گردشگری ابرکوه) دو فصلنامه علمی معماری و شهرسازی پایدار، ۳ (۱)، ۷۵-۹۰.
- سلیمی، نیر؛ باصفا، حسین؛ بیننده، علی و رضایی، محمدحسین. (۱۳۹۴)، بازنگری در کاربری فضاهای معماری ساسانی تخت سلیمان با رویکرد باستان‌شناسانه؛ وزارت علوم، تحقیقات، و فناوری، دانشگاه نیشابور.
- شیرازی، محمدرضا، زمینه‌گرایی و منطقه‌گرایی در معماری. (۱۳۸۸)، سال اول، شماره ۸ ماهنامه مهندسی زیر ساخت‌ها.
- عزیزی زلانی، فرهاد؛ عینی‌نژاد، حمزه و عارفی، پرستو. (۱۳۹۴)، طرح ساماندهی محوطه تاریخی میراث جهانی تخت سلیمان با رویکرد طراحی مسیرگردشگری، همایش ملی معماری و شهرسازی بومی ایران.
- فیضی، محسن و اسماعیل دخت، مریم. (۱۳۹۳)، تبارشناسی تحلیلی تکنولوژی‌های نوین ساخت جهت هویت بخشی به بناهای معماری با رویکرد زمینه‌گرایی، مدیریت شهری، شماره ۳۸، ص ۱۷۳-۱۹۵.
- قدیری، بهرام. (۱۳۸۵)، ساختارهای جدید در محیط‌های تاریخی. تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- گلپور فرد، ن. (۱۳۸۸)، انسان طبیعت معماری. تهران: طحان.

محمدپور، ب، باستانی، ک. ح. ز. (۱۴۰۰)، تخت سلیمان در گذر زمان (بررسی تحولات تاریخی تخت سلیمان در دوره اسلامی با اتکا به منابع تاریخی). پژوهش‌های علوم تاریخی، ۱۳ (۲)، ۲۷-۴۸.

ماجدی، حمید و زرآبادی، زهرا. (۱۳۸۰)، زمینه‌گرایی در شهرسازی، هنرهای زیبا، شماره ۱۰.

میر مقتدایی، مهتا. (۱۳۸۳)، معیارهای شناخت و ارزیابی هویت کالبدی شهرها، هنرهای زیبا، شماره ۱۹.

معماریان، غلامحسین، سیری در مبانی نظری معماری، ۱۳۸۶، چاپ نهم، انتشارات سیمای دانش، تهران.

نقوی، پویان و مظاهریان، حامد. (۱۳۹۸)، تحلیل نظریات معاصر در مواجهه با زمینه در طراحی معماری، ماهنامه علمی باغ نظر ۱۶ (۷۴): ۶۹-۸۰.

هاشم پور، پریرسا؛ نژاد ابراهیمی، احد و یزدانی، ثنا. (۱۳۹۷)، کاربست رویکرد زمینه‌گرایی در بازآفرینی بافتهای تاریخی، فصلنامه معماری و شهرسازی، سال ششم، شماره اول، ص ۱۰۵-۱۲۶.

Abedi, S.; Iravani, H. (2015), "Analysis of the Contextual Architecture and its Effect on the Structure of the Residential Places in Dardasht Neighborhood of Isfahan", European Online Journal of Natural and Social Sciences, Vol.3, No.3.

Gharedaghi Tirabadi, Mostafa. (2013), Field-Orientation, Analysis of Space Dimension and Its Relation with Constructing New Structures in the Historical Fabrics. Journal of Basic and Applied Scientific Research. TextRoad Publication. Published on the Vol. 3, No. 6, in June, 2013.

Rapoport A. (1977), Human Aspects of Urban Form, Pergamon Press, New York.

-Stokols, D.; Altman, I. (1987), Handbook of Environmental Psychology, Wiley- Inter science publication. New York.

Tugnutt, Anthony, (1987), Making Townscape: A Contextual Approach to Building in an Urban Setting, London, Mitchell.

Waterhouse, Alan. (1978), Boundaries of the City: The Architecture of Western Urbanism, Toronto, Toronto University Press.